

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДВНЗ «ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА»**

Факультет філології

Кафедра української мови

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Етикет і культура педагогічного спілкування

Освітня програма Українська мова та література
Перший (бакалаврський) рівень

Спеціальність 014 Середня освіта

Спеціалізація 014.01 Середня освіта (українська мова і література)

Галузь знань 01 Освіта/Педагогіка

Затверджено на засіданні кафедри
Протокол № 1 від “27” серпня 2019 р.

ЗМІСТ

1. Загальна інформація
2. Анотація до курсу
3. Мета та цілі курсу
4. Результати навчання (компетентності)
5. Організація навчання курсу
6. Система оцінювання курсу
7. Політика курсу
8. Рекомендована література

1. Загальна інформація	
Назва дисципліни	Етикет і культура педагогічного спілкування
Викладач (-і)	Доцент Віра Мирославівна Пітель
Контактний телефон викладача	(0342) 59-60-08
E-mail викладача	pitelv@ukr.net
Формат дисципліни	очна
Обсяг дисципліни	Кредити ЄКТС – 3 (90 год.)
Посилання на сайт дистанційного навчання	http://www.d-learn.pu.if.ua/index.php?
Консультації	Обговорення загальнометодологічних і загальнонаукових аспектів курсу
2. Анотація до курсу	
<p>Курс покликаний ознайомити студентів з етикетом і культурою педагогічного спілкування. Знання основних ознак і властивостей виражальних засобів мовленнєвого етикету та культури спілкування – неодмінна умова оволодіння мовою, ефективного її використання у власному мовленні з метою забезпечення повноти комунікативного процесу, реалізації себе у професійній сфері. Учитель-словесник повинен не тільки знати й навчати учнів, а й сам бути прикладом дотримання етикету й культури спілкування, адже педагогічне спілкування як професійне спілкування вчителя з усіма учасниками навчально-виховного процесу спрямоване на створення оптимальних умов для здійснення мети, завдань виховання і навчання.</p>	
3. Мета та цілі курсу	
<p>Мета дисципліни – сприяти формуванню мовленнєвої компетенції майбутніх учителів-словесників, їх національно означеної культури мовленнєвої поведінки в конкретних комунікативних ситуаціях.</p> <p>Завдання: ознайомити студентів з основними поняттями та категоріями педагогічного спілкування, мовного етикету та культури спілкування; актуалізувати знання, набуті в середній школі, вищому навчальному закладі та поглибити їх; виробити потребу формування на основі теоретичних знань стійких практичних навичок використання основних мовних правил мовленнєвого етикету і культури спілкування, уміння творчо поєднувати теоретичні знання й практичні навички в різних життєвих ситуаціях, зокрема в професійній сфері; зацікавити студентів актуальними проблемами мовного етикету, педагогічного спілкування, культури мовлення з метою наступного їх дослідження.</p>	
4. Результати навчання (компетентності)	
<p>У результаті навчання студенти повинні мати:</p> <ul style="list-style-type: none"> • знання та розуміння предметної області й професійної діяльності вчителя; • здатність вільно і грамотно, усно та письмово спілкуватися державною мовою, утверджувати національні гуманістичні ідеали, мовне й культурне багатство України; • реалізовувати громадянські права й обов'язки, соціальну й громадянську відповідальність; • досягнення мети, приймати раціональні рішення, створювати психологічно позитивний клімат, діяти на базі етичних принципів, готовність брати ініціативу на себе; • бути критичним і самокритичним; • здатність поважати погляди представників інших культур, цінувати різноманіття та мультикультурність, враховувати гендерний фактор; • здатність кваліфіковано застосовувати сучасні принципи, підходи, прийоми і засоби формування комунікативної компетентності учнів закладів середньої освіти; • здатність до реалізації виховної функції під час навчання; • здатність реалізовувати управлінські функції (аналіз, прогнозування, організація, контроль, самоконтроль у процесі організаційно-методичної, навчально-методичної, науково-дослідної, виховної та інших видів діяльності); • здатність розвивати когнітивні, психомоторні, поведінкові механізми – пам'ять, увагу, критичне ставлення, почуття відповідальності та ін.; • здатність ефективно і компетентно брати участь у різних формах наукової комунікації (конференції, круглі столи, дискусії, наукові публікації) в професійній сфері. • вільно спілкуватися з професійних питань державною мовою усно і письмово, використовувати її для організації ефективної комунікації та навчання; • знати норми української літературної мови та вміти їх застосовувати у практичній діяльності; 	

- дотримуватись правил сталого розвитку, берегти фізичне та психо-емоційне здоров'я;
- діагностувати індивідуальні навчальні особливості учнів та опікуватися різними категоріями учнів з особливими освітніми потребами під час планування та навчання;
- усвідомлювати рівні можливості колег та учнів, задіяних у навчально-виховному процесі (расові, гендерні, релігійні, політичні тощо), встановлювати ефективну комунікацію з представниками різних субкультур;
- використовувати знання іноземних мов для успішної комунікації у професійній діяльності;
- реалізовувати громадянські права і обов'язки, соціальну і громадянську відповідальність, дотримуватися правових та етичних норм у вирішенні конфліктних ситуацій.

5. Організація навчання курсу

Обсяг курсу

Вид заняття	Загальна кількість годин
лекції	12
практичні заняття	18
самостійна робота	60

Ознаки курсу

Семестр	Спеціальність	Курс (рік навчання)	Нормативний / вибірковий
7	Спеціальність 014 Середня освіта Спеціалізація 01401 Середня освіта (українська мова і література)	4	Дисципліна вільного вибору студента

Тематика курсу

Тема, план	Форма заняття	Література	Завдання, год	Вага оцінки	Термін виконання
Тема 1. Вступ. Природа спілкування 1. Предмет і завдання дисципліни спеціалізації "Етикет і культура педагогічного спілкування". 2. Спілкування та його аспекти. 3. Функції спілкування. 4. Види і форми спілкування. 5. Етапи спілкування. 6. Невербальні засоби спілкування. 7. Комунікативна ситуація. Учасники спілкувального акту. 8. Комунікативна компетенція. 9. Комунікативні девіації. 10. Основні закони спілкування.	лекція, практичне заняття, самостійна робота	Відповідно до планів лекційних та практичних завдань	опрацювати відповідні наукові джерела, 1 год, 2 год, 5 год.	5	Протягом семестру згідно з розкладом занять
Тема 2. Педагогічне спілкування як вид соціальної взаємодії 1. Поняття «педагогічне спілкування». Структура педагогічного спілкування. 2. Система комунікативних умінь педагога. 3. Професійні здібності, які визначають ефективність педагогічного спілкування. 4. Особистісні риси педагога, що ускладнюють педагогічне	лекція, практичне заняття, самостійна робота	Відповідно до планів лекційних та практичних завдань	опрацювати відповідні наукові джерела, 1 год, 2 год, 10 год.	5	Протягом семестру згідно з розкладом занять

спілкування. 5. Педагогічний такт. 6. Стили педагогічного спілкування. 7. Етапи спілкування педагога з учнями/студентами.					
Тема 3. Риторика й мистецтво презентації в педагогічній діяльності 1. Поняття про ораторську (риторичну) компетенцію. Прилюдний виступ як важливий засіб педагогічної комунікації. 2. Мистецтво аргументації. 3. Презентація як різновид публічного мовлення. Навчальна презентація. 4. Культура сприймання публічного виступу. Уміння ставити запитання, уміння слухати.	лекція, практичне заняття, самостійна робота	Відповідно до планів лекційних та практичних завдань	опрацювати відповідні наукові джерела, 1 год, 2 год, 5 год.	5	Протягом семестру згідно з розкладом занять
Тема 4. Комунікативні ознаки культури мовлення 1. Правильність мовлення. 2. Змістовність мовлення. 3. Логічність мовлення. 4. Багатство (різноманітність) мовлення. 5. Точність мовлення. 6. Доречність мовлення. 7. Достатність і зрозумілість мовлення	лекція, практичне заняття, самостійна робота	Відповідно до планів лекційних та практичних завдань	опрацювати відповідні наукові джерела, 2 год, 2 год, 5 год.	5	Протягом семестру згідно з розкладом занять
Тема 5. Фонетичні аспекти культури спілкування 1. Норми сучасної української літературної вимови. 2. Закони й засоби милозвучності української мови. 3. Акцентуаційні норми сучасної української літературної мови. 4. Артикулювання та інтонування. 5. Мовчання як виражальний засіб спілкування	лекція, практичне заняття, самостійна робота	Відповідно до планів лекційних та практичних завдань	опрацювати відповідні наукові джерела, 2 год, 2 год, 10 год.	5	Протягом семестру згідно з розкладом занять
Тема 6. Лексичні, фразеологічні та граматичні аспекти культури спілкування 1. Правильний вибір лексичних одиниць у мовленні. 2. Основні фразеологічні порушення правильного мовлення. 3. Морфологічні елементи культури мовлення. 4. Синтаксичні норми культури спілкування.	лекція, практичне заняття, самостійна робота	Відповідно до планів лекційних та практичних завдань	опрацювати відповідні наукові джерела, 2 год, 2 год, 10 год.	5	Протягом семестру згідно з розкладом занять
Тема 7. Мовленнєвий етикет та його основні чинники 1. Поняття про мовленнєвий етикет. 2. Ідіоетнічні особливості як чинник формування мовленнєвого етикету. 3. Регіональна специфіка та мовленнєвий етикет. 4. Гендерні відмінності в спілкуванні.	лекція, практичне заняття, самостійна робота	Відповідно до планів лекційних та практичних завдань	опрацювати відповідні наукові джерела, 1 год, 2 год, 5 год.	5	Протягом семестру згідно з розкладом занять

5.Залежність мовленнєвого етикету від особистості мовця.					
Тема 8. Особливості мовного етикету в педагогічному спілкуванні 1.Етикетні формули вітання. 2.Комунікативні особливості прощання. 3.Етикетні правила звертання. 4.Знайомство та мовленнєвий етикет. 5Етикетні формули прохання та наказу. 6.Комунікативні особливості побажання.	лекція, практичне заняття, самостійна робота	Відповідно до планів лекційних та практичних завдань	опрацювати відповідні наукові джерела, 1 год, 2 год, 5 год.	5	Протягом семестру згідно з розкладом занять
Тема 9. Мовленнєвий етикет у стандартних ситуаціях педагогічного спілкування 1.Етикетні формули запрошення. 2.Комунікативні особливості привітання. 3.Етикетні правила подяки. 4.Компліменти та мовленнєвий етикет. 5.Етикетні формули вибачення. 6.Правила телефонного етикету. 7.Листування та мовленнєвий етикет.	лекція, практичне заняття, самостійна робота	Відповідно до планів лекційних та практичних завдань	опрацювати відповідні наукові джерела, 1 год, 2 год, 5 год.	5	Протягом семестру згідно з розкладом занять
6. Система оцінювання курсу					
Загальна система оцінювання курсу	Оцінювання здійснюється за національною на ECTS шкалою оцінювання на основі 100-бальної системи. (Див.: пункт «9.3. Види контролю» Положення про організацію освітнього процесу та розробку основних документів з організації освітнього процесу в ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»). Загальні 100 балів включають: 70 балів поточне оцінювання, 10 балів самостійна робота, 20 балів залікова контрольна робота				
Вимоги до письмової роботи	Концептуально конкретне й емпірично верифіковане висвітлення питань.				
Практичні заняття	Оцінюються за п'ятибальною системою.				
Умови допуску до підсумкового контролю	Виконання всіх запланованих програмою дисципліни форм навчальної роботи, які підлягають контрольному оцінюванню. Мінімальна кількість балів для позитивного зарахування курсу – 50 балів.				
7. Політика курсу					
Жодні форми порушення академічної доброчесності не толеруються. У випадку таких подій – реагування відповідно до Положення 1 і Положення 2					
8. Рекомендована література					
<ol style="list-style-type: none"> Абрамович С., Чікарькова М. Ю. Мовленнєва комунікація : підручник. К. : ВД Д.Бураго, 2013. 460 с. Артименко А. Перепити у спілкуванні. <i>Перевал</i>. 2009. № 3. С. 84–89. Ашурко Ю. Лихослів'я в навчальних закладах: [виховання]. <i>Відкритий урок. Розробки, технології, досвід</i>. 2014. № 10. С. 28-29. Бабич Н. Д. Основи культури мовлення. Львів : Світ, 1990. Бабич Н. Д. Практична стилістика і культура української мови. Львів : Світ, 2003. Бабич Н. Д. Сила мовленого слова: Науково-публіцистичні нариси з культури української мови. Чернівці : Рута, 1996. Басюк Н. А. Комунікативна культура педагога вищої школи як головний аспект педагогічного спілкування. <i>Магістр медсестринства</i>. 2014. № 1. С. 51–55. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики. К. : ВЦ "Академія", 2004. 					

9. Беляєва Т. В., Тимченко І. В. Культура мовлення в просторі національної комунікації. *Вивчаємо українську мову та літературу*. 2011. Лип. (№ 19–21). С. 74–77.
10. Бобир О. Етикет і культура мовлення. *Початкова школа*. 2005. № 7. С. 53–56.
11. Богдан С. К. Мовний етикет українців : традиції і сучасність. К. : Рідна мова, 1998.
12. Бондар О. І., Карпенко Ю. О., Микитин-Дружинець М. Л. Сучасна українська мова: Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Лексикологія. Лексикографія: навч. посіб. К. : ВЦ "Академія", 2006.
13. Бутенко Н. Ю. Комунікативна майстерність викладача : навч. посіб. К., 2005.
14. Васянович Г. Етичні проблеми підготовки учителя в матеріалах першого педагогічного конгресу і сучасність // *Вибрані твори: у 7 т.* Львів, 2015. Т. 5 : Збірник наукових праць. С. 301 - 309.
15. Васянович, Г. Культура спілкування педагога в системі моральних відносин. *Вибрані твори : у 7 т. / Г. П. Васянович.* Львів, 2015. Т. 3 : Педагогічна етика : навч. посібник. С. 372 - 385.
16. Вауліна О. Про етику педагогічного спілкування. *Директор школи, ліцею, гімназії*. 2006. № 1. С. 104-106.
17. Вихованець І. Про культуру української мови. *Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах*. 2011. № 3. С. 114–117.
18. Вознюк, Н. М. Етика : навч. посіб. К., 2013. С. 70–77.
19. Войцехівська І. С. Культура спілкування і мовний етикет. *Вивчаємо українську мову та літературу*. 2012. № 7. С. 29–34.
20. Волкова Н. П. Професійно-педагогічна комунікація : навч. посібник. К., 2006. С. 126–148.
21. Галаєвська Л. Ситуативні завдання у формуванні культури спілкування на уроках української мови в старшій школі. *Українська мова і література в школі*. 2011. № 6. С. 22–27.
22. Галаєвська, Л. Діалогічна взаємодія як педагогічна і психологічна проблема. *Українська мова і література в школі*. 2014. № 6. С. 9–12.
23. Гнаткевич Ю. В. Унікаймо русизмів в українській мові. К. : Просвіта, 2000.
24. Головащук С. І. Словник наголосів. К. : Наукова думка, 2003.
25. Горяна Л. Соціальне здоров'я людини як показник культури спілкування. *Рідна школа*. 2009. № 4. С. 36–41.
26. Гринчишин Д., Капелюшний А., Сербянська О. Словник-довідник з культури української мови. Львів : Фенікс, 1996.
27. Гуць М. В., Сидоренко О. М., Мацько О. М. Українська мова у професійному спілкуванні. К. : "BeeZone", 2004.
28. Дороз В. Ф. Українська мова в діалозі культур. Факультативний курс : навч. посібник. К., 2010. С. 254–314.
29. Дорошенко С. Основи культури і техніки усного мовлення. Харків : О. В. С., 2002.
30. Дудик П. С. Стилїстика української мови. К. : Академія, 2005.
31. Етика та естетика : навч. посібник. Львів, 2008. С. 99–139.
32. Жданова М. Мовна культура молоді. *Сучасна молодь: проблема чи надія / ред. та упоряд. : Л. Кудіна, Л. Яцюк.* К., 2010. С. 95–100.
33. Зорівчак Р. Лексико-граматичні своєрідності : [культура української мови]. *Диво Слово*. 2008. № 4. С. 44–46.
34. Зусін В. Я. Етика та етикет ділового спілкування : навч. посібник. Рек. МОН. – [2-е вид., перероб. і доп]. К. : ЦНЛ, 2005. 224 с.
35. Івко О. М. Основи комунікативно-мовної культури. *Вивчаємо українську мову та літературу*. 2012. № 16–18. С. 4–13.
36. Кисіль Г. Г., Кучинський М. В. Культура сучасної української літературної мови : навч. посіб. К. : Міленіум, 2005.
37. Кисіль Г. Г., Пономарів О. Д. Стилїстика сучасної української мови. К. : Либідь, 1993.
38. Клименко О. С. Інтеграція теорії культури мови в антропологічно орієнтовану лінгвістику (сучасний стан і перспективи). *Вісник КНУ : серія Іноземна філологія*. 2005.

- № 39. С. 13–18.
39. Ключек Г. Мистецтво сторітелінгу в сучасній педагогічній риторичі. *Диво Слово*. 2015. № 6. С. 27–30.
40. Козловська Л. Вживаємо правильне і доречне слово. *Українське слово*. 2011. 16–22 бер. (№ 11). С. 14.
41. Кондратюк О. Проблема формування дії контролю молодших школярів в умовах організації навчального діалогу (актуальність вивчення). *Вчені записки Харківського гуманітарного інституту "Народна українська академія"* / гол.ред. В. І. Астахова. Харків, 2000. Т. VI. С. 196–201.
42. Кононенко Л. Маніпуляції у професійно-педагогічному спілкуванні соціального педагога : стратегії впливу і протидії. *Педагогічні науки: збірник наукових праць*. Полтава, 2013. Вип. 2 (58). С. 85–89.
43. Коропецька О. М. Формування готовності сучасного вчителя до спілкування з учнями. *Збірник наукових праць: філософія, соціологія, психологія*. Ів.-Франківськ, 1998. Вип. 2, Ч.1. С. 81–92.
44. Костюченко А. Аналіз поняття "міжкультурна компетентність учителя". *Педагогічні науки: зб. наукових праць*. Полтава, 2015. вип. 64. С. 29–33.
45. Кочан І. М., Токарська А. С. Культура рідної мови : зб. вправ і завдань. Львів : Світ, 1996. 232 с.
46. Кравець Л. Комунікативний кодекс освітянина. *Українська мова й література в школах України*. 2016. № 3. С. 10–14.
47. Кубрак О. В. Етика ділового та повсякденного спілкування : навч. посібник. Рек. МОН. 3-тє вид., стер. Суми : Університетська книга, 2005. 222 с.
48. Куземська Н. Проблеми культури української мови в проектах національних стандартів України (про «спихаті твердження» стосовно «металевих шкарпеток» і «книжкових пам'ятників»). *Українська наукова термінологія : зб. матер. наук.-практ. конференції*. К., 2009. № 2 : *Українська наукова термінологія*. Проблеми перекладу. С. 27–47.
49. Кузьменко Н. Комунікативна культура викладача в рецепції сучасних науковців. *Вісник Київського національного університету ім. Т.Шевченка*. К., 2017. вип. 1(5). С. 46 - 50.
50. Кулик І. В. Підготовка соціальних педагогів до спілкування з батьками учнів шкіл. *Науковий часопис НПУ ім. М.П.Драгоманова*. К.-Івано-Франківськ, 2013. вип. 17, ч. 2. С. 64–70.
51. Культура мови : від теорії до практики : монографія / Струганець Л., Бобесюк О., Залінська І., Мельник Т. [за ред. Л. Струганець]. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2015. 261 с.
52. Культура української мови : довідник / за ред. В. М. Русанівського. К. : Либідь, 1990. 304 с.
53. Культура фахового мовлення: навч. посіб. / за ред. Н. Д. Бабич. Чернівці : Книги – ХХІ, 2006. 496 с.
54. Кухарчук І. Культура спілкування як засіб духовного розвитку особистості : [ораторське мистецтво]. *Диво Слово*. 2011. № 2. С. 23–27.
55. Лупашко Н. Ф. Культура спілкування й мовленнєвий етикет українського народу. *Вивчаємо українську мову та літературу*. 2012. № 4. С. 30–33.
56. Мацько Л. І. Стилїстика української мови. К. : Вища школа, 2003.
57. Мацько Л. І., Кравець Л. В. Культура української фахової мови: навч. посіб. К. : ВЦ "Академія", 2007.
58. Мацько Л. Лінгвокультурологічні чинники формування культури українського мовлення. *Мовознавство: матеріали 5-го конгресу Міжнародної асоціації українїстів* : зб. наук. ст. Чернівці, 2008. С. 432–435.
59. Мельничук О. Психолінгвістичний, етнолінгвістичний та культурологічний аспекти дослідження мовленнєвого етикету українського народу. *Християнська спадщина Галицько-Волинської держави: ціннісні орієнтири духовного поступу українського народу* : матер. Міжнар. ювілейної наук. конференції. Івано-Франківськ ; Галич, 2006. С. 315–319.

60. Микитюк Г. Ю. Проблема етики і психології спілкування. *Матеріали X звітної наукової конференції викладачів Коломийського інституту* / за ред. О.Поясик, М.Ковальчука. Ів.-Франківськ, 2014. С. 60–64.
61. Мороз П. Культура мови – культура людини. *Наука і суспільство*. 2007. № 9–10. С. 35–39.
62. Морозов В. Педагогічний дискурс як новітня технологія. *Гілея*. 2013. № 7. С. 323–325.
63. Мороз-Рекотова Л. Формування професійно-комунікативної культури мовлення майбутніх вихователів ДНЗ у руслі компетентнісного підходу. *Освітній простір України*. Ів.-Франківськ, 2016. Вип.8. С. 97–104.
64. Москаленко А. Формування комунікативної компетентності управлінців навчальних закладів: антропологічний підхід. *Вісник Київського національного університету ім. Т.Шевченка*. К., 2015. вип. 2(2). С. 56–60.
65. Музичук А. Свобода лихослів'я, або Про культуру спілкування й творчості. *День*. 2009. 2 жовт. (№ 176). С. 21.
66. Ораторське мистецтво : навч. посіб. / за ред. Н. П. Осипової. Харків, 2007. С. 94–108.
67. Орфоепічний словник української мови : у 2 т. / уклад. : М. М. Пещак та ін. К. : Довіра, 2001, 2003.
68. Пазяк О. М. Українська мова і культура мовлення. К. : Вища школа, 1995.
69. Парходько Г. Емоційні погляджування в педагогічних конфліктах. *Директор школи. Шкільний світ*. 2012. № 1. С. 47–51.
70. Пентиліук М. І. Культура мови і стилістика. К. : Вежа, 1994.
71. Пентиліук М. Культура діалогу як основа формування мовної особистості. *Українська мова і література в школі*. 2012. № 1. С. 2–5.
72. Петрович А., Ковтун М. Комунікативна культура викладача та проблеми у комунікації зі студентами у вищих навчальних закладах. *Вісник Київського національного університету ім. Т.Шевченка*. К., 2017. вип. 1(1). С. 63–66.
73. Пивоваров В. М., Калашник Ю. І., Савченко Л. Г. Мовний. Ділова українська мова : навч. посібник. Харків, 2007. С. 41–43.
74. Пихтіна Н. П. Основи педагогічної техніки : навч. посібник. Рек. МОН. К. : ЦУЛ, 2013. 316 с.
75. Погиба Л. Г., Грибніченко О. Т., Голіченко Л. М. Основи культури української мови. Українська мова фахового спрямування : підручник. К., 2011. С. 40–83.
76. Подлевська Н. Формування вмінь культури спілкування у видах мовленнєвої діяльності. *Українська мова і література в школі*. 2007. № 2. С. 2–5.
77. Пономарів О. Д. Культура слова : мовностилістичні поради. К. : Либідь, 1999.
78. Пономарів О. Д. Стилiстика сучасної української мови: підручник. К. : Либідь, 1993.
79. Попова Л. Формування професійної компетентності студентів – майбутніх філологів під час вивчення дистанційного курсу "Мовленнєвий етикет ділового спілкування" *Українська мова й література в школах України*. 2014. № 11. С. 3–6.
80. Радевич-Винницький Я. Етикет і культура спілкування: навч. посіб. К. : Знання, 2006.
81. Сайтарли І. А. Культура міжособистісних стосунків. К. : Академвидав, 2007.
82. Сафарян С. Шляхи розвитку педагогічної техніки вчителя іноземної мови. *Іноземні мови в школах України*. 2014. № 5. С. 2–9.
83. Сашак Н. Культура мови та мовлення людини. *Рідна школа*. 2006. № 3. С. 43–46.
84. Семенов О. М. Культура наукової української мови : навч. посібник К. : ВЦ «Академія», 2010. 216 с.
85. Скобочкіна Н. І. Прагмалінгвістичні основи мовної етики й мовленнєвого етикету. *Вивчаємо українську мову та літературу*. 2012. № 19–21. С. 68–70.
86. Словник-довідник з культури української мови / ред. Д. Гринчишин. К. : Знання, 2004. 367 с.
87. Стахів М. Український комунікативний етикет. К. : Знання, 2008.
88. Струганець Л. Культура мови : словник термінів. Тернопіль : Богдан, 2000. 88 с.
89. Струганець Л. Мова. Культура. Взаєморозуміння : [зб. наук. праць]. Дрогобич, 2012. Вип. II. С. 229–236.

90. Струганець Л. Динаміка лексичних норм української літературної мови ХХ століття. Тернопіль : Астон, 2002. 352 с.
91. Сучасна українська літературна мова / за ред. М. Я. Плющ. К. : Вища школа, 2003.
92. Тарасюк Л. С. Проблема сучасної етики спілкування в контексті метаантології *Гілея*. 2014. № 6. С. 184–187.
93. Токарева І. В. Ласкаво просимо у школу ввічливості. *Практична психологія та соціальна робота*. 2006. № 1. С. 63–70.
94. Томан І. Мистецтво говорити / пер. з чес. В. І Романця. [3-тє вид]. К. : Україна, 1996.
95. Український правопис. К. : Наукова думка, 2008.
96. Фаріон І. Д. Мовна норма : знищення, пошук, віднова (Науково-навчальне видання) : [монографія] [2-ге вид., доп.]. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2010. 336 с.
97. Черенщикова, Д. Актуальні здібності у педагогічному спілкуванні викладача ВНЗ: порівняльний аналіз за статево-рольовою ознакою. *Психологія особистості* : наук. журнал. Ів.-Франківськ, 2013. № 1 (4). С. 129–137.
98. Черенщикова Д. Позитивна суб'єктно-ціннісна модель педагогічного спілкування у ВНЗ як фундаментально-технологічна основа його оптимізації. *Психологія особистості* : науковий журнал. Ів.-Франківськ, 2015. вип. 1(6). С. 117–128.
99. Шабат-Савка С. Толерантність спілкування як спосіб вираження комунікативних інтенцій. *Мандрівець*. 2010. № 6. С. 59–63.
100. Шевчук С. В. Українське ділове мовлення: навч. посіб.[3-тє вид., переробл. і допов.]. К. : Вища школа, 2004.
101. Шевчук С. В., Клименко І. В. Українська мова за професійним спрямуванням: підручник. К. : Алеута, 2010. 696 с.
102. Шеломенцев В. М. Етикет і сучасна культура спілкування. К. : Лібра, 2003. 416 с.
103. Шляхова В. Шляхи удосконалення культуромовної компетентності майбутніх українців. *Українознавство*. 2011. № 4. С. 167–170.
104. Ющук І. П. Практикум з правопису української мови: [4-тє вид.]. К. : Освіта, 2000.
105. Ющук І. П. Українська мова : підручник : [3-тє вид.] К. : Либідь, 2006.
106. Якобчук І. Формули етикету в діловому спілкуванні. *Українська мова й література в сучасній школі*. 2012. № 7–8. С. 48–50.

15. Інформаційні ресурси

1. www.litopus.org.ua
2. www.mova.info
3. www.novamova.com.ua
4. www.pereklad.kiev.ua
5. www.pravopys.net
6. www.r2u.org.ua
7. www.rozum.org.ua
8. http://portal.prolisok.org/files/MR/Shkolna/ped_spilkuvanna.doc
9. https://pidruchniki.com/pedagogika/pedagogichne_spilkuvannya

Викладач кандидат філологічних наук, доцент **В. М. Питель**